

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК ИЛИМДЕР
АКАДЕМИЯСЫНЫН А. А. АЛТМЫШБАЕВ АТЫНДАГЫ
ФИЛОСОФИЯ, УКУК ЖАНА СОЦИАЛДЫК-САЯСИЙ ИЗИЛДӨӨ
ИНСТИТУТУ**

Ж.БАЛАСАГЫН АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ УЛУТТУК УНИВЕРСИТЕТИ

Д 23.20.611 Диссертациялык кеңеши

Кол жазма укугунда

УДК 323.212

Мурзалиев Манас Акматбекович

**КЫРГЫЗСТАНДЫН ЭЛ АРАЛЫК УЮМДАРДЫН БИЛИМ БЕРҮҮ
ТАРМАГЫНДАГЫ ИНТЕГРАЦИЯСЫ: САЯСИЙ АСПЕКТТЕР**

23.00.02 - Саясий институттар, процесстер жана технологиялар

Саясий илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип
алуу үчүн жазылган диссертациянын авторефераты

Бишкек - 2021

Диссертациялык иш Б.Осмонов атындагы Жалал-Абад мамлекеттик университетинин Ш.Ниязалиев атындагы Философия жана гуманитардык илимдер кафедрасында аткарылды.

Илимий жетекчи: **Абдрашев Акунжан Баказович,**
саясий илимдердин доктору, профессор
Кыргыз Республикасынын Тышкы иштер министрлигинин
К.Дикамбаев атындагы Дипломатиялык Академиясы

Расмий оппоненттер: **Жоробеков Жолборс Жоробекович,**
саясий илимдердин доктору, профессор, Кыргыз
Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын Саясий
изилдөөлөр жана экспертиза борборунун Коомдук-саясий
изилдөөлөр жана мамлекеттик башкаруу экспертизасы
бөлүмүнүн башчысы

Наматбекова Нурзат Мукамбетовна
саясий илимдердин кандидаты, доцент,
Кыргызстан эл аралык университетинин Философия жана
социалдык-гуманитардык илимдер кафедрасы

Жетектөөчү мекеме: К.Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетинин
Саясий жана укуктук дисциплиналар кафедрасы, дареги 720044,
Кыргыз Республикасы,
Бишкек, Ч.Айтматов проспекти, 27

Диссертациялык иш 2021-жылдын 29-октябрында саат 14.00 Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын А.А. Алтмышбаев атындагы Философия, укук жана социалдык-саясий изилдөө институту менен Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетине караштуу уюштурулган саясий жана социология илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын изденүүгө диссертацияларды коргоо боюнча Д23.20.611 Диссертациялык кеңештин жыйынында корголот. Дареги: 720071, Бишкек шаары, Чүй проспектиси, 265а, 1 кабат, диссертациялык залы.

Диссертация менен Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын борбордук китепканасынан (дареги: 720071, Бишкек шаары, Чүй проспектиси, 265а, 1 кабат), Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин илимий китепканасынан (720033, г.Бишкек, ул. Жибек Жолу просп., 394, 8-корпус, 1 кабат) жана Диссертациялык кеңештин naskr.kg сайтынан таанышууга болот.

Онлайн коргоо трансляциясынын маалыматтары:
<https://vc.vak.kg/b/23--7na-ulk-j85>

Автореферат 2021-жылдын 24-сентябрында таркатылды.

Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы,
саясий илимдеринин доктору, доцент

Ч.Ш. Абдыраманова

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Диссертациялык теманын актуалдуулугу. Кыргызстанда ааламдашуу шарттарында жогорку билим берүүнүн өнүгүүсү оң жана ырааттуу мүнөзгө ээ болуп келүүдө. Убактылуу контекстте чечилүүчү эң маанилүү маселелердин бири - бул билим берүү системасын өнүктүрүүдөгү эл аралык жана улуттук аспектилердин синтези эсептелет.

Көрсөтүлгөн процесстердеги башкы роль, жаштардын дүйнөлүк көз карашын калыптандырууда негизги субъекттердин бири катары саналган социалдык - маданий мазмунду камтыган университеттерге жүктөлгөн. Ошол эле учурда алар элита түзүү, ата мекендик илимдин эволюциясынын андан аркы процесстерин жана анын жетишкендиктерин кыргыз коомунун жашоосунун бардык чөйрөсүндө колдонуу функцияларын аткарышат.

XX кылымдын ортосуна чейин эле дүйнөлүк экономикалык өз ара аракеттенүү системасында Кыргызстандын атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүнүн кепилдиктеринин бири катары жогорку билим берүүнү интернационалдаштыруу тенденциясы, ошондой эле билим берүү мүмкүнчүлүктөрүн андан ары демократиялаштыруу пайда боло баштаган.

Улуттук кызыкчылыктарды камсыз кылууда жана алга жылдырууда өнүгүүнүн гуманитардык фактору мамлекеттин ишмердүүлүгүнүн экономикалык жана саясий чөйрөлөрү менен байланышта болот. "Эл аралык гуманитардык кызматташтык" категориясы өзүнүн объективдештирилген мазмунун алат, бул индивидуалдык антропоцентристтик баалуулуктун артыкчылыгын аныктоого мүмкүндүк берүүчү, маданияттын, илимдин синергетикалык түзүүчү компоненттерин билдирет.

Ошентип, гуманитардык байланыштар жана диалогдор БУУ, ПРООН, ЮНЕСКО, ЕККУ, ШКУ, ЖККУ, КМШга мүчө мамлекеттердин, ЕврАзЭС ж.б. сыяктуу эл аралык уюмдардын интеграциялоо чөйрөсүндө иштөө аркылуу башка маданияттарды терс кабылдоону адамдардын аң -сезиминен чыгарууга өбөлгө түзөт.

Учурда дүйнөдө универсалдуу эл аралык жогорку билим берүү системасы америкалык, британиялык же француздук белгилүү моделдердин колдонулушун эске алганда да калыптана электигин моюнга алуу керек, атаандаштыкка туруктуу жана кээ бир учурларда башкаларга үлгү катары кызмат кылуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болгон билим берүү системалары активдүү иштей баштады.

Азыркы мезгилде Кыргыз Республикасында, белгилүү болгондой, билим берүү тармагында 60 мамлекет менен мамиле түзүлдү. Өзүнүн алкагында биздин мекендештерибизге Россия Федерациясында, Японияда, Түркияда, Кытайда билим алуу мүмкүнчүлүгүн берген 75тен ашык мыйзамдык – келишим базасы бар макулдашуулар түзүлгөн. Ошондой эле КМШнын бирдиктүү илимий -экономикалык мейкиндигин камсыз кылуу максатында илимий байланыштарды түзүүдө КМШ мамлекеттери менен кызматташуу маанилүү роль ойнойт.

Учурдагы социалдык реалдуулукта, Кыргыз Республикасынын алдында университеттер өзүн-өзү камсыз кыла турган рынок сегменттерине айланып баратканда, тез өзгөрүп жаткан рыноктук шарттарда натыйжалуу иштеген кесипкөй кадрларды даярдоо маселеси турат.

Билим берүүнүн интернационалдашуусун окутуу, изилдөө жана бүтүндөй жогорку окуу жайлардын ишмердүүлүгүнүн интеграциялоо процесси катары караса болот. Бул жагынан алганда, көптөгөн университеттерди эл аралык деп эсептөөгө болбойт. Мындан тышкары, кээ бир университеттерде, ошондой эле алардын структураларында улуттук иденттүүлүктү эске алуу менен өзүнчө обочолонуу, жабдылуу жана чагылдыруу тенденциясы байкалган.

Кыргыз Республикасынын билим берүү системасы ааламдашуунун кесепеттери менен карама-каршы келген тенденция да бар. Бул чыр-чатактын пайда болушу дипломдорду, адистиктерди таануу, эл аралык сапатты баалоо, эл аралык аккредитациялоо маселеси менен байланыштуу.

Интернационализациянын бир формасы катары мобилдүүлүк жана Кыргыз Республикасынын чегинен тышкары жерде окуган студенттердин санынын өсүшү таанылат. Ушуга байланыштуу, гуманитардык кызматташуунун маанилүүлүгүн түшүнүп, бийлик органдары аны өнүктүрүүгө каржылык агымдарды инвестициялоого тийиш. Дүйнө жүзүндөгү кээ бир мамлекеттер маданиятты экспорттоону, башка мамлекеттерде иштөөнү жана чет өлкөлүктөрдү жумушка тартуу менен эл аралык деңгээлдеги ишенимди жогорулатуучу "маданий дипломатия" саясатын жүргүзүүдө.

Албетте, ааламдашуу жараяндарынын жетектөөчү күчү катарында Кыргыз Республикасында ишке ашырылган билим берүү саясатынын ролу, интеграциянын ролу жөнүндө жаңы идеяларды калыптандыруучу индивиди таанууга болот.

Ошондой эле, 21-кылымда гуманитардык долбоорлордун иштелип чыгышы жана калыптанышы саясаттын эң маанилүү спектринин бири болуп саналат деп божомолдоого болот, анткени бул билим берүүнүн эң чоң маанисин, анын саясатты аныктоочу факторун моюнга алуу дегендик.

Жыйынтыгында -мамлекетти, эл аралык уюмдарды, Кыргыз Республикасынын билим берүү саясатын жана анын эл аралык билим берүү чөйрөсүнө интеграциялоого багытталгандыгын негизги саясий коюлган максат катары таанууга болот.

Кыргыз Республикасынын эл аралык уюмдар менен болгон өз ара аракеттенүүсү анын ЮНЕСКО, ЮНИСЕФ, ПРООН, ЕККУ, ДСУ, ШКУ жана башкалар менен байланыштарга активдүү кирүүсүнө түздөн-түз өбөлгө түзөт, алар интеграция жаатындагы бул улуттар аралык уюмдар катышып жаткан негизги субъекттердин кызыкчылыктарынын айырмачылыгынан улам карама -каршы келбеши керек.

Диссертациянын темасынын ири илимий программалар (долбоорлор) жана негизги илим-изилдөө иштери менен болгон байланышы. Диссертациялык изилдөөнүн темасы демилгелдүү.

Изилдөөнүн максаты жана милдеттери. Изилдөөнүн максаты - ааламдашуу шартында Кыргыз Республикасынын билим берүү системасынын жана эл аралык уюмдардын интеграциясын комплекстүү изилдөө.

Максат коюу төмөнкү **милдеттерди** чечүүгө алып келди:

1. Кыргыз Республикасынын билим берүү системасынын калыптанышын талдоо;
2. Кыргыз Республикасынын жаңы саясий реалдуулугунда билим берүү моделине талдоо;
3. Кыргыз Республикасынын билим берүү системасын эл аралык билим берүү мейкиндигине интеграциялоонун бир катар аспектилерин талдоо;
4. Кыргыз Республикасындагы билим берүү системасын маалыматтык камсыздоонун артыкчылыктарын талдоо;
5. Дүйнө жана КМШ өлкөлөрүнүн ЖОЖдан кийинки билимин талдоо;
6. Интеграция шартында билим берүү секторун андан ары оптималдаштыруу боюнча илимий - практикалык сунуштарды иштеп чыгуу.

Алынган жыйынтыктардын илимий жаңылыгында глобалдашуу жаряндарынын шарттарында билим берүү чөйрөсүн интеграциялоо тажрыйбасы иликтенди.

Кыргыз Республикасынын билим берүү секторунун интеграциясы жана анын эл аралык уюмдар менен өз ара аракеттенүү көйгөйлөрүн изилдөөнүн жыйынтыктоочу жыйынтыктары төмөнкүдөй:

-Кыргыз Республикасында билим берүү системасынын калыптанышынын теориялык - методологиялык негиздери ачылып берилди (1991-2010);

- жаңы саясий реалдуулукта Кыргыз Республикасынын билим берүү моделин түзүүнүн негизги этаптарына талдоо жүргүзүлдү (2010 - 2020);

-демократиялык жана саясий модернизациянын билим берүү системасына тийгизген таасиринин аспектилерин көрсөтүлдү жана негизделди;

- бирдиктүү билим берүү мейкиндигин түзүүгө багытталган бир катар аспектилер негизделди;

- дипломдон кийинки билимге жана Кыргыз Республикасынын билим берүү секторунун инновацияларга ачыктыгына талдоо жүргүзүлдү.

- Кыргыз Республикасындагы мамлекеттик органдар менен билим берүү мекемелеринин ортосундагы мамилеге талдоо жүргүзүлдү.

Жаңылык катарында Кыргыз Республикасынын жогорку билим берүү системасын андан ары өнүктүрүү боюнча сунуштар иштеп чыгылды.

Максаттар менен милдеттердин жыйындысы диссертациянын теориялык жана колдонмо мүнөзүн, Кыргыз Республикасындагы саясий жана бир катар тектеш илимдер үчүн баалуулугун жана маанисин аныктады.

Алынган жыйынтыктардын практикалык баалуулугу. Практикалык баалуулугу теманын актуалдуулугуна жана илимий -теориялык мүнөзү менен шартталган, ошондой эле ааламдашуу шарттарында билим берүү тармагындагы азыркы этаптагы калыптануу, жашоо жана өзгөрүү сыяктуу актуалдуу аспектилерди талдоого арналган.

Көрсөтүлгөн логикалык байланышта Кыргыз Республикасынын билим берүү секторунун дүйнөлүк тажрыйбаларга, тенденцияларга жана анын эл аралык билим берүү тармагына интеграцияланышына, ошондой эле Кыргыз Республикасында дипломдон кийинки билим берүү көйгөйлөрүнө салыштырмалуу талдоо жүргүзүлдү.

Ата мекендик билим берүү чөйрөсүнө жүргүзүлгөн жалпы талдоо, Кыргыз Республикасынын билим берүү чөйрөсүндө ар кандай программаларды иштеп чыгуу, улуттук мыйзамдарга айрым инновацияларды киргизүүнүн зарылдыгын көрсөтөт.

Теориялык сунуштар мамлекеттик органдардын билим берүү тармагындагы практикалык ишмердүүлүгү үчүн, ошондой эле бул багытта иштеген аспиранттар менен магистранттар үчүн усулдук материал катары кызмат кыла алат. Иштин алынган жыйынтыктары ЖАМУдагы Болон процессинин бир катар принциптерин, рейтинг системасына этап-этабы менен өтүүнү даярдоо учурунда ишке ашырылган.

Диссертациянын коргоого коюлуучу негизги жоболору:

1. КРда билим берүү системасы мамлекет, эл аралык уюмдар, жалпысынан КРнын билим берүү саясатын башкаруу субъекттеринин ролун активдештирүүчү билим берүү секторун эл аралык билим берүү талаасына интеграциялоонун жаңы теориялык жана методологиялык негиздерин иштеп чыгууну талап кылат. Бирок, саясат таануу илими ааламдашуудагы өсүп жаткан чакырыктарга жооп берүүгө үлгүрбөй жатат. Ошондуктан, Кыргыз Республикасынын билим берүү мейкиндигин эл аралык билим берүү талаасына интеграциялоону изилдөө зарыл.

2. Кыргыз Республикасынын билим берүү тармагындагы стратегиялар билим берүү тармагындагы интеграциянын саясий процесси менен тыгыз байланышта, мында негизги максат билим берүү тармагындагы улуттук саясат менен эл аралык институттардын өз ара аракеттенүүсү болуп саналат. Коомдогу билим берүүнүн жалпы деңгээлин жогорулатуу билим берүү саясатынын алдыңкы тенденцияларынын бири болуп саналат жана Кыргыз Республикасында үзгүлтүксүз билим берүүгө багытталган.

3. Болон декларациясынын ченемдерин таануу жана институтташтыруу, дүйнөлүк билим берүү системасына интеграциялоо шарттары катары, Кыргыз Республикасынын бүткүл билим берүү системасын модернизациялоо милдетин актуалдаштырат. Бул жагынан алганда, дипломдон кийинки билим берүү системасы базар экономикасынын шарттарына ылайык келиши жана

эл аралык билим берүү чөйрөсүнө өтүшү зарыл. Мында, Кыргыз Республикасынын билим берүү саясатынын аны интеграциялоо шарттарына ылайыкташтырылышы, аларды түздөн-түз ишке ашыруу мөөнөтүнө таасир этиши мүмкүн.

4. Билим берүү жана кесиптик билим берүү - Кыргыз Республикасында жүргүзүлүп жаткан экономикалык саясаттын милдеттүү звеносу. Кыргыз Республикасынын колдонуудагы "Билим берүү жөнүндө" мыйзамдары бир катар аспектилерди толук жөнгө салбайт. Сөз билим берүү чөйрөсүнүн башкаруу формасындагы инновациялар, бардык деңгээлиндеги багыттарды приоритеттөөнүн уюштуруучулук жана укуктук аспектилер жөнүндө болуп жатат.

5. Учурда билим берүүнү маалыматташтырууга тийиштүү көңүл бурулбай жатат, ошондуктан көпчүлүк уюмдарды бириктире турган координациялык кеңештерди түзүү зарыл. Кыргыз Республикасы үчүн дүйнөлүк коомчулуктун активдүү мүчөсү катары билим берүүчү долбоорлорду иштеп чыгуу маанилүү. Албетте, Кыргыз Республикасы илимий жана академиялык кызматташтыкты, студенттердин алмашуусун жогорулатууга, Болон процессине кол коюу менен өз ролун өнүктүрүүгө жана ШКУ форматында жалпы азиялык полигондун бир бөлүгү катары калыптанышына, билим берүү түйүндөрүн жана университеттик корпорацияларды универсалдуу университеттин моделинин кыймылдаткычы катары ШКУУ институттарынын түзүүдө өз ролун өнүктүрүүгө кызыкдар.

6. Ааламдашуу шартында жалпысынан интеграциялык долбоорлорду ишке ашырууда, социалдык реалдуулуктун контекстинде, инновациялык экономиканы, маданиятты жана социалдык чөйрөнү Кыргыз Республикасында да, эффективдүү өнүктүрүү көйгөйлөрүн чечүүгө жөндөмдүү жаңы деңгээлдеги адистерди даярдоодо күч-аракетти бириктирүү маанилүү. Ошого байланыштуу "Чоңдорго билим берүү жөнүндө" Кыргыз Республикасынын Мыйзамын иштеп чыгууну активдештирүү зарыл.

Изилдөөчүнүн жеке салымы. Изилдөөнүн жоболору, максаттары, милдеттери жекече берилет. Изилдөөнүн жаңылыгы жана илимий - практикалык баалуулугу, ошондой эле негизги жоболор автор тарабынан өз алдынча киргизилген. Билим берүү системасын реформалоо жана аны эл аралык институттарга интеграциялоо аракеттери көргөзүлдү.

Изилдөөнүн жыйынтыктарын апробациялоо. Диссертация ЖАМУнун Ш.Ниязалиев атындагы философия жана гуманитардык илимдер кафедрасында талкууланып, коргоого сунушталды. Изилдөөнүн негизги жоболору жана тыянактары жогоруда айтылган маселелер боюнча эл аралык конференцияларда жана семинарларда баяндалган.

Теориялык жана илимий-практикалык жоболор, жаңылыктар, корутундулар, практикалык жыйынтыктар Кыргыз Республикасынын илимий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясы тарабынан сунушталган басылмаларда, ошондой эле Россия Федерациясынын басылмаларында жана "Кыргыз Республикасынын билим

берүү системасын эл аралык билим берүү тармагына интеграциялоо" деген жалпыланган атайын семинарда апробацияланган.

Диссертациянын жыйынтыктарын публикацияларда чагылдыруунун толуктугу. Изилдөөнүн жыйынтыктары Кыргыз Республикасынын жогорку аттестациялык комиссиясынын талаптарына ылайык даярдалган жана кыргыз жана чет элдик басылмаларда, РИНЦ системасын кошкондо жалпы 7 автордук макала басылмаларда чагылдырылган.

Диссертациянын көлөмү жана структурсы. Берилген изилдөө киришүүдөн, үч бөлүмдөн, алты бөлүмчөдөн, корутундулардан, практикалык сунуштардан жана колдонулган адабияттардын тизмесинен турат. Изилдөөнүн көлөмү 152 барак компьютердик текстти түзөт.

ИШТИН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө диссертациянын темасынын актуалдуулугу негизделген, максаттары жана милдеттери, изилдөөнүн жыйынтыктарынын илимий жаңылыгы, практикалык баалуулугу, апробацияланышы, изилдөөнүн жыйынтыктары, диссертациянын структурасы жана көлөмү аныкталган.

Биринчи бап "Кыргыз Республикасындагы саясий процессте билим берүү системасын интеграциялоо проблемаларына илимий сереп" деп аталып, эки бөлүмдөн турат.

Биринчи бөлүмдө "Кыргыз Республикасындагы билим берүү системасынын өнүгүшүнүн тарыхый аспектилерин" билим берүү секторунун өткөөл коомдо айрым тенденциялардын өнүгүшүнө тийгизген таасири жана актуалдуу социалдык, саясий жана башка көйгөйлөрдү чечүү мүмкүнчүлүктөрү каралат.

Изденүүчү белгилегендей, изилдөөлөр билим берүү тармагындагы ар кандай аспектилерди жана көйгөйлөрдү изилдөөгө арналган, алар системалык, салыштырмалуу талдоо жүргүзүү позициясында ишке ашырылган. Саясий жана билим берүү системаларынын өз ара байланышы батыштын белгилүү изилдөөчүлөрү Г.Алмонд, Т.Парсонс, Ж.Дьюи, И.Спорн тарабынан изилденген.

Кыргызстанда билим берүү көйгөйлөрүнө А. Бөрүбаев, И.С. Болжурова, К.Д. Шаршекеева, А.Б. Абдрашев тарабынан тыкандык менен баа берилген. Билим берүүнү социалдык-экономикалык, саясий жана руханий чөйрөнүн трансформациялоо шартында модернизациялоонун жалпы процесстеринен бөлүп кароо акылга сыйбайт. Бул жерде Ж.Ж. Жоробекова, К.И. Исаева, А.Б. Элебаева, А.А. Акунова, Т.О.Ожукеева, жаш изилдөөчүлөр Э.Ж. Жоробекова, Ж.К. Каниметова, Т.Э. Уметова, А.А. Жорокулова сыяктуу изилдөөчүлөрдүн эмгектерин бөлүп көрсөтүүгө болот.

Окшош коомдук жана гуманитардык илимдерде, билим берүү аспектилерин А. Брудный, А.А. Бөрүбаев, И.С. Болжурова, У.А. Биримкулов, К. Шаршекеева, Э.М. Мамбетакунов, Л.П. Мирошниченко, В.Л. Ким тарабынан ар тараптуу талдоого алынган.

Казакстандык тажрыйбаны карай турган болсок, анда бул изилдөөлөр - А.Н.Нысанбаева, Т.С. Садыков, А.Х. Бижанова, Р.Б. Абсаттарова, А.А. Нурмагамбетова, Г.К. Нургалиева, Г.Ж. Ибраева, С.М. Борбасов, Н.В. Романова, А.С. Сарсенбаев тарабынан жүргүзүлгөн.

Бул темага орус изилдөөчүлөрү да көңүл бурушкан. Ошентип, азыркы коомдук өнүгүүдөгү билимдин ролун жана ордун ырастоодо концептуалдык мамиле В.А.Садовничий, А.И. Галаган, В.Ф. Байнев, В.И. Стражев, В.В. Краевский, Ф.А. Рустамов, С.С. Ерицян, Б.С. Гершунский тарабынан негизделген.

Билим берүү тармагындагы эл аралык кызматташтык көйгөйлөрү, социалдык-экономикалык жана билим берүү реформаларынын өз ара байланышы Н.М. Воскресенская, А.С. Алферов, К.Н. Цейкович, А.Н. Джуринский, В.С. Лазарев, А.М. Радьков, М.М. Поташниктин эмгектеринде чагылдырылган.

Издөнүүчү бул көйгөйдү кыргыз жана чет элдик адабиятта изилдөө теориялык жана методикалык негиздөөнүн зарылчылыгы менен аныкталат деп эсептейт, анткени билим берүү системасынын өз ара таасири, аларды интеграциялоо жана эл аралык билим берүү тенденцияларына тартуу маселелери бар жана алар жетиштүү изилденген эмес.

Издөнүүчү билим берүү көйгөйлөрүн саясий жактан комплекстүү изилдөө, биздин оюбузча, фрагменттерде иштелип чыкканын мойнуна алат, бул илимий - изилдөөнү издөөнү аныктоого мүмкүндүк берет.

Диссертант билим берүү системасы ар кандай аспектилерде талданганын, бирок ошол эле учурда саясат таануу жана бүткүл билим берүү тармагынын саясатын жалпылоо, саясат таануу илиминде эл аралык билим берүү мейкиндигине интеграциялануусун белгилейт жана Кыргыз Республикасында кошумча илимий изилдөөлөрдү жүргүзүүнү талап кылат.

Экинчи бөлүмдө "Билим берүүнү интернационализациялоо Кыргыз Республикасын реформалоонун векторлорунун бири катары" деген бөлүмдө, издөнүүчү маалыматтык революциянын фонунда болуп жаткан постиндустриалдык коомду айырмалап турган социалдык - гуманитардык түзүлүштүн өзгөрбөс константаларынын бири болуп көрүнгөн билим маселелерин изилдейт.

Белгилей кетүү керек, эл аралык эксперттердин пикири боюнча, 64% адамдык капитал, бул квалификациянын, кесиптик компетенттүүлүктүн, демек билимдин деңгээлинин жогорулашын билдирет [Абдрашев, А.Б. *Борбор Азия өлкөлөрүнүн билим берүү саясаты: салыштырмалуу анализ / [Текст] А.Б. Абдрашев: Дис. ... доктрина. саясат. илимдер. - Бишкек, 2013, 57-59-бб.*].

Издөнүүчү ааламдашуу XXI кылымда калыптанган тенденция катары билим берүү системасын жогорку деңгээлде уюштуруу менен товар өндүрүүдөн кызмат көрсөтүү өндүрүшүнө өтүү максатына ээ болуш керек деп эсептейт.

Дүйнө жүзү боюнча, интеллект материалдык өндүрүштү алмаштырып, технологиялык инновация учурдагы реалдуулукка айланганда, жалпы билим берүү деңгээли бир топ жогорулады. Демек, билим деңгээлине карата талаптардын жогорулашы магистр же доктор даражасынын болушун объективдүү түрдө чагылдырат жана жалпысынан баалуулук багыттарынын параметрлеринин өзгөрүшүнө алып келүүчү мотивациялык күчкө ээ болот.

Берилген корреляция ааламдашуунун эң маанилүү социометрикалык компоненти катары каралат - бул инсандын потенциалдуу маалыматтарын аныктоо үчүн формалдуу мүмкүнчүлүктөрдүн кеңейиши. Жана бул учурда калктын эң активдүү жана билимдүү катмары глобализациянын оң жактарын ала алышат.

Билим берүү тармагындагы реалдуу кырдаалды, өсүп жаткан тенденцияларды эске алган стратегия болгондо гана, коомдогу динамикалуу социалдык-экономикалык өзгөрүүлөрдүн шартында билим берүүнүн сапатын жана коомдун жана мамлекеттин келечектеги өнүгүүсүнүн мүмкүн болгон жолдорун реформалоо мүмкүн деп эсептейт изденүүчү.

Ошондой эле, билим берүүнүн азыркы абалы коомчулуктун да, жалпы мамлекеттин да чоң тынчсыздануусун жаратат, анткени өлкөнүн экономикалык жана илимий -техникалык потенциалы, анын дүйнөлүк аренада атаандаштыкка жөндөмдүүлүгү жана эл аралык бедели көбүнчө багытка жана билим берүүнүн эффективдүүлүгүнө көз каранды.

БУУнун Өнүктүрүү Программасы калктын сабаттуулук деңгээлин жана билимге катталуунун толуктугун аныктоого мүмкүндүк берген Адамдык өнүгүү индексин иштеп чыгууну демилгелейт. Кошумча билим берүүнүн ролу социалдык-экономикалык жашоонун өнүгүүсүнүн кесепети катары да, профессионалдык ишмердүүлүгүн диверсификациялоо максатында да ушул аспект менен эң көп байланышкан. Учурдагы тенденциялар Кыргызстанда да ачык көрүнүп турат.

Ошондой эле билим берүү - бул өмүр бою экономикалык жактан рационалдуу иш-аракет, б.а. бул процесс чындыгында үзгүлтүксүз.

Ошентип, ааламдашуу процесстери жана анын аспектилеринин бири катары эл аралык билим берүү тармагына интеграциядоо локалдашуунун же региондошуунун эл аралык процесстери менен түздөн-түз байланыштуу.

Демек, Кыргыз Республикасы үчүн ал финансылык туруктуулукка жана тиешелүү саясий институттардын болушуна басым жасайт, анткени жаңы маалымат технологияларын киргизүү жумушчу күчтөрүнүн квалификациясын жогорулатууну, эмгек өндүрүмдүүлүгүн активдештирет, демек курч көйгөйлөрдүн бирин чечүүнү - жаштарды жумуш менен камсыз кылуу, Кыргыз Республикасында жумушсуздуктун азайышына багытталат.

Ошол эле учурда, экономикалык көйгөйлөрдү чечүү жолдору жөнүндө билимди башкаруучу жетекчилик жана саясий элиталар кечигүү менен кабыл алып жатышат, буга конкреттүү маданий жана саясий себептер бар.

Кыргыз Республикасы менен эл аралык уюмдардын бул чөйрөдөгү өз ара кызматташтыгынын анализи, өз ара аракеттенүүнүн артыкчылыктуу

багыттары жол-жоболоштурулган. Бул тизмеде билим берүү мекемелери четте калбайт жана төмөндөгү чөйрөлөргө токтолду: маданий-гуманитардык тармактагы кызматташуу, билим берүү долболору Tempus, Erasmus, MANDUS, DAAD, ACCELC / IREX, Сорос-Кыргызстан фонду ж.

Экинчи бапта "Эл аралык институттар менен Кыргыз Республикасынын билим берүү чөйрөсүндөгү өз ара аракеттенүүсүнүн теориялык жана методологиялык негиздери" билим берүү системасындагы инновация маселелери талкууланат.

Изилдөөнүн объектиси: Кыргыз Республикасындагы билим берүү тармагындагы коомдук мамилелер.

Изилдөөнүн предмети: Кыргыз Республикасынын билим берүү секторун эл аралык билим берүү мейкиндигине интеграциялоо жана анын эл аралык уюмдар менен өз ара аракеттенүүсү.

Изилдөө методдору. Изилдөөнүн жүрүшүндө институционалдык, структуралык-функционалдык жана салыштырмалуу анализди колдонуу аркылуу диалектикалык билимдер колдонулду.

Биринчи бөлүмдө **"Кыргыз Республикасынын билим берүү системасындагы инновациялар: салыштырмалуу аспекти"**, изденүүчү Кыргыз Республикасында билим берүү саясатын оптималдаштыруу экономикалык жана социалдык 3 ара мамилелердин өнүгүүсүнөн келип чыгат деп эсептейт. Билим берүү системасындагы инновациялар маалыматтык технологияларды (МТ) колдонуу, билим берүү системасында компьютерлештирүү жана аларды кеңири жайылтуу форматында материалдык - техникалык базаны түзүү боюнча мамлекеттик борборлоштурулган мамилеге туура келет деп божомолдоого болот.

Коомдук реалдуулуктун бул шартында сөз жаңы билимдердин агымы жөнүндө болуп жатат жана инновация деген эмнени билдирет? Түшүндүрмө сөздүгүндө инновация жаңы, технологиялык жактан текшерилген, рыноктун чакырыктарына жогорку технологиялуу жооп дегенди түшүндүрөт.

Билим берүү системасынын реформаларынын жаңылыгы окутуунун жаңы ыкмасын түзүүдө, алдыңкы ыкмаларды издөө болуп саналат. Ю.И.Аверьяновдун Саясат таануу боюнча сөздүгүндөгү аныктамасына ылайык: инновация- бул жаңы, биринчи жаратылган, жакында эле пайда болгон, аз белгилүү деген түшүнүк [*Саясат таануу: Энциклопедия. сөздүк / Жалпы астында. ред. Ю.И. Аверьянов. - М., 1993, 382 -б.*]. Инновация латын тилинен которгондо - "жаңыртуу, өзгөртүү". Бул категория 19 - кылымда изилдөөдө пайда болгон, башка маданияттан алынып келинген кээ бир элементтердин котормосу катары жана белгилүү бир мамлекеттин өзгөчөлүктөрүнө активдүү ылайыкташып жатат.

Инноватика - бул инновация жөнүндөгү илим, анын алкагында материалдык өндүрүш тармагындагы техникалык, технологиялык жана интеллектуалдык инновациялардын мыйзамдары изилденет. Коомдук жана гуманитардык тартиптин контекстинде мындай түшүнүк XX кылымдын 50-жылдарынын ортосуна чейин калыптанган. Демек, таануу методологиясы

типтүү, абстракттуу жалпылоодон элементтердин интегралдык синтезине өтүүгө багытталган, бул билим берүү системасына толугу менен колдонулат. Ошентип, бардык тармактардагы өзгөрүүлөрдүн ылдам темпи менен мүнөздөлгөн жаңылануу инновациялык деп мүнөздөөгө болот.

Ошентип, инновациялык билим берүүдө руханий, маданий, интеллектуалдык өнүгүүнүн кызыкчылыктары, ой жүгүртүүнүн калыптанышынын өбөлгөлөрү борбордук доминанттарга айланат.

Бул аспектилердин айкалышы логикалык жактан менталитеттин өзгөрүшүн аныктайт, качан жашоодо көп нерсе көптөгөн факторлорго, анын ичинде эмгек шарттарына жана укуктарды коргоого байланыштуу экени түшүнүлөт.

Учурда дүйнөлүк кризистин тереңдешине карабай, социалдык өнүгүүнүн ар кандай моделдерине болгон тенденция байкалууда. Демек, Кыргыз Республикасы үчүн кызыкчылыктардын айкалышынын жана гармониясынын векторун аныктоо, чет мамлекеттердин өнүгүү тажрыйбасын үйрөнүү жана колдонуу маанилүү.

А.Б. Абдрашевдин “Билим берүү тармагындагы саясат билим берүү мекемелеринин ишин уюштуруунун демократиялык формаларын чагылдырууга жана колдоого тийиш. Бул мамлекеттик жана жеке билим берүү уюмдарынын координациясын жана өз ара аракеттенүүсүн, гранттарды көбөйтүүнү, адистерди кредиттөөнүн жаңы механизмдин өркүндөтүүнү талап кылат [Абдрашев, А.Б. Борбор Азия өлкөлөрүнүн билим берүү саясаты: Салыштырмалуу анализ / [Текст] А.Б. Абдрашев: Дис. ... доктрина. саясат. илимдер. - Бишкек, 2013, 57-59-бб.] деген пикирин туура деп эсептөө керек.

Мындан тышкары, учурда структуралык жактан алганда, университеттер - милдеттери жана максаттары так аныкталган холдингдердин бир түрү болуп эсептелет. Өзгөчө орун дүйнөлүк билим берүү рынокторунда гана эмес Кыргыз Республикасында да университеттердин үстөмдүк кылган моделин олуттуу түрдө трансформациялоого мүмкүндүк берген корпоративдик университеттер, технопарктер жана маалымат-коммуникациялык технология (МКТ) компанияларына берилет.

Издөнүүчү укуктук механизмди оптималдаштыруу аркылуу Кыргыз Республикасынын билим берүү саясатынын инновациялык потенциалын жогорулатууга көңүл бурат, ошондуктан "киберкоопсуздук", "Электрондук өкмөт", "санариптештирүү", "маалымат базаларын жекелештирүү", "нанотехнологиялар", "өндүрүш ресурстарын жашылдандыруу", "роботтоштуруу" сыяктуу илимий терминдердин саясий жана укуктук жүгүртүлүшүнө активдүү кийлигишүүгө жооп берүүгө технологиялык жактан жөндөмдүү.

Издөнүүчү билим берүүчү жана илимий потенциалдын жогорку сапаттагы баштапкы маалыматысыз, стандарт иретинде – билим берүүнүн мазмунун сапаты эсептелген билим берүү тутумунун инновациялык потенциалын жогорулатуу аркылуу Кыргыз Республикасындагы адамдын

кесиптик квалификациясын жогорулатуу көйгөйүн чечүү кыйын деп эсептейт.

Батыш мамлекеттеринин өндүрүмдүү тажрыйбасын колдонуп, университеттер бүгүнкү күндө интеллектуалдык потенциалы жана жеке финансылык ресурстары бар коммерциялык комплекстерге айланышы зарыл. Жыйынтык катарында инновациялык ишмердүүлүк - Кыргыз Республикасындагы экономикалык - саясий реформалардын конкреттүү кадамдарына жетишүүгө өбөлгө түзөт.

Экинчи бөлүмдө **"Билим берүү системасын реформалоо - дүйнөлүк билим берүү мейкиндигине кирүүнүн объективдүү элементи"**, изденүүчү билим берүү сектору маданияттын баалуулук аспектилерин салттуу түрдө жаратарын белгилейт. Реалдуу когнитивдик мүмкүнчүлүктөргө айлануу, адаптациялануу жана активдүү адамдын жашоо процессин уюштуруу үчүн, билим берүү жана өнүгүү максаттарынын категориясына айланып, убакыт жана мейкиндикте инвариант болбогон жалпы адамзаттык баалуулуктар калыптанышына коомдук жана жекече зарыл болгон адамдык сапаттарга өбөлгө түзүлүшү зарыл.

Бул муктаждыктын натыйжасы - суроо-талаптарга жооп бере ала турган жана кыргыздар үчүн кошумча билим берүү кызматтарынын кеңири спектрин сунуштай турган улуттук билим берүү системасы. Буга байланыштуу билим берүү системасын андан ары реформалоо маселеси актуалдаштырылууда. Бул жараян Кыргыз Республикасында активдүү уланып жатканын моюнга алуу керек.

Ошол эле учурда, билимди диверсификациялоо менен өзгөрүлмө билим берүү институтун, б.а. инсанды өзүн-өзү ишке ашырууну, анын кесиптик жана жалпы маданий өнүгүүсүн камсыз кылган институттардын жаңы моделин түзүү зарыл.

Билим берүү чөйрөсү - Кыргыз Республикасындагы жарандык коомдун демократиялык, либералдык баалуулуктарына карай коомдун вектору. Ушуга байланыштуу жана социалдык-экономикалык трансформацияларды эске алуу менен постиндустриалдык коомдун өнүккөн маалымат коомуна, анын ичинде Кыргызстанда эволюциясы байкалууда. Бул билдирүүдөн көрүнүп тургандай, биздин бар болушубуз бүтүндөй экономиканын (өндүрүш, соода, финансы чөйрөсү) жана билим берүү деңгээлдеринде глобалдашат, анткени бул максат үчүн мазмуну жана мүнөзү боюнча жаңы муундагы кадрларды даярдоого чакырылган.

Кыргыз Республикасында бирдиктүү мектепти жок кылуу процесси, билим берүүнүн мазмунун дифференциациялоо, билим берүүнүн ар кандай деңгээлдеринде Болон системасынын илимий изилдөөлөрүнүн жана институционалдык талдоосунун классикалык моделинин сакталышына байланыштуу. Натыйжада, тиешелүү министрлик көптөгөн университеттердин окуу пландары, программалары, окутуу системасы боюнча айырмаланып тургандыгын тааныйт, бул карама – каршылыкка алып келет.

Издөнүүчүнүн пикири боюнча, бүтүндөй система, анын ичинде башкаруу системасы да реформаланышы керек. Билим берүү системасынын иштеши жана профессионалдуу түрдө башкарылышы логикалык жактан түшүндүрүлөт.

Ошентип, Кыргыз Республикасында эмгек рыногундагы атаандаштыкка туруштук берүү үчүн билим берүүнүн сапатын жогорулатуу үчүн компетенттүүлүккө негизделген мамиленин стандарттарын иштеп чыгууну баштоо зарыл. Дагы бир аспектини эске албай коюуга болбойт. Бул билим берүү стратегиясын иштеп чыгуу жана жакынкы жылдарга дүйнөлүк жогорку билим берүү рыногунун стратегиялык менеджментин аныктоо жөнүндөгү маселе. Бирок, дүйнө коомчулугунда саясий жана экономикалык шарттарда ар кандай билим берүү системалары үчүн колдонулган "трансформация" категориясы башкача чечмеленүүнү жана кабылдоону талап кылаарын эске алуу керек.

Бул көрсөтүлгөн жаңылануунун ченеми болуп улуттук жана эл аралык институттардын, ошондой эле аларды реструктуризациялоо, чыгымдарды кыскартууда катылган операцияларынын интернационализациясы болгондогу, экономиканын глобализациясы болуп эсептелет [*Электрондук ресурс: URL: // <http://ru.unesco.kz/> евразия-экономикалык-интеграция-жамаат-билим берүү-комитет-жыйыны-eurasec*].

Биз азыркы шарттарда биринчи кезекте улуттук, андан кийин дүйнөлүк экономиканын муктаждыктары эске алынышы керек деп эсептейбиз. Ошол эле учурда, Кыргыз Республикасынын ЖОЖдорунун алдында турган негизги милдет - өзгөртүлгөн макроэкономикалык шарттарды башкаруу үчүн адистерди даярдоо.

Азыркы учурда Кыргыз Республикасындагы КМШ жана ШКУнун тармактык университеттеринин алкагында өз ара аракеттенүү, университеттердин Евразия Ассоциациясында билим берүүнүн сапатын жогорулатуу жана академиялык мобилдүүлүктү сактоо боюнча бир топ алгылыктуу иштер аткарылды.

Талдоонун контекстинде эл аралык институттардын Кыргыз Республикасынын билим берүү системасы менен интеграциялануусунун объективдүү мазмунун ачып берүү үчүн функционалдык ишмердүүлүгүнө кайрылуу маанилүү.

Кыргыз Республикасы менен ЮНИСЕФ (Бириккен Улуттар Уюмунун Балдар Фонду) Кыргыз Республикасы КР БУУ тарабынан ратификацияланган БУУнун Балдар Укуктары Конвенциясына кошулгандан бери 1994 – жылдын 12 – январынан баштап кызматташып келишет. 1994 - жылдын 26 -октябрынан ЮНИСЕФ менен Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ортосундагы Макулдашууга кол коюлгандан, расмий өз ара кызматташуу башталган. ЮНИСЕФтин жана анын Кыргыз Республикасындагы аймактык өкүлчүлүгүнүн негизги өнөктөштөрү - Саламаттыкты сактоо, Билим берүү жана Маданият министрликтери болуп эсептелет.

ЮНИСЕФ менен Кыргыз Республикасынын ортосундагы кызматташтыктын бардык аспектилери (1995-1999) кызматташуунун маанилүү баскычтары болуп саналат. 2000-жылы эле Программа ишке киргизилген (2000 - 2005). Бул документтин форматында социалдык - экономикалык абалды, балдардын ден соолугун, орто билим берүүнү, аялдарды жана балдарды социалдык коргоону колдоодогу кыйынчылыктарды эске алынган.

Инклюзивдүү балдар менен иштөөгө адистерди даярдоо үчүн дефектологдорду даярдоонун стандарттары иштелип чыккан жана ЕврАзЭСтин Билим берүү Кеңеши сунуштаган "Жогорку билим берүүдө инклюзивдүү билим берүү" курсу буга чейин тестирлөөдөн өткөн. Жыйынтыгында, 2012-жылдын декабрында Кыргыз Республикасы дагы бул жаатта кызматташуу жөнүндө макулдашууга кол койгон [*Электрондук ресурс: URL: <http://ru.unesco.kz/eurasian-economic-integration-community-education-committee-meeting-eurasec>*].

Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги менен IFES кол койгон өз ара түшүнүшүү протоколуна ылайык Кыргыз Республикасында иштеген Билим берүү системасынын эл аралык фондунун (IFES) долбоорунун алкагында мектептерде "Жарандык" курсу окутулат.

Изилдөөчү, талдоонун контекстинде кадрларды кайра даярдоо аспектилери деталдуу түрдө чагылдырылганын, тилекке каршы, акыркы мезгилде фрагменттик мүнөзгө ээ болгонун жана кайра даярдоонун муктаждыктарын жана талаптарын иш жүзүндө камтыбагандыгын белгилейт.

"Билим берүү системасынын интеграция процесстери" аттуу үчүнчү бапта изденүүчү эл аралык институттар менен өз ара аракеттенүү көйгөйлөрүн караган.

"Кыргыз Республикасынын билим берүү саясаты жана эл аралык институттар менен өз ара аракеттенүү" аталышындагы биринчи бөлүмүндө, изденүүчү жалпы билим берүүчү мектептердин тутумдарынын түзүлүшүнүн эволюциясын жана бардык катмардагы таланттуу балдарды өнүктүрүүнүн каражаты катары жогорку билим алуу мүмкүнчүлүктөрүнүн кеңейишин жана мобилдүүлүк процессин белгилейт.

Р.Барбиердин пикиринде адилеттүү, эгалитардык ченемдер жогорку билимге жетүү чөйрөсүндө теңчиликте кеңейтет, ал эми билим берүү системалары менен процесстери социалдык мобилдүүлүктүн аныктоочу факторлоруна айланат [*Барбиер Р. / [Текст] Социалдык стратификациянын структурасы жана тенденциялары коомдук мобилдүүлүк // Америкалык социология: Перспективалар, проблемалар, методдор. - М., 2002, б. 23*].

Кыргызстан БУУнун тең укуктуу мүчөсү катары 84 эл аралык уюмга активдүү катышат. Финансы институттары менен өз ара аракеттенүү ЭВФ, АӨБ, Эл аралык реконструкциялоо жана өнүктүрүү банкы (ДБ тобу), Эл аралык өнүктүрүү ассоциациясы (ДБ тобу), ЕРӨБ, Ислам өнүктүрүү банкы менен өз ара байланыштын алкагында жүргүзөт.

Издениүүчү Кыргыз Республикасында БУУнун системасына кирген өкүлчүлүктөрү бар уюмдарын карады. Алар калкты жайгаштыруу фонду (ЮНФПА), ЖККББ, БУУнун балдар фонду (ЮНИСЕФ), ПРООН жана ДССУ.

Мисалы, Улуттук МТ борбору (NITC) MAGIC долбооруна катышат. Бул дүйнөлүк проект катары изилдөөчүлөр менен студенттердин кызматташуу мүмкүнчүлүгүн жакшыртууга багытталган. Демилге Европа Комиссиясынын “Горизонт 2020” программасы тарабынан жактырылган. Билим коомдук системанын бир бөлүгү катары, белгилүү бир деңгээлде саясий жана коомдук тартипке өз таасирин тийгизет.

Кыргыз Республикасында социалдык багыт басымдуулук кылган ачык коомду түзүүнүн концептуалдык модели кабыл алынды. Ал эми саясий модернизация билим берүү системасын, анын өзгөчөлүгүн жаңыртуу эрежелерин түзөт. Кыргыз Республикасындагы жогорку билим берүү системасы эгемендүүлүк жылдарында олуттуу жетишкендиктер менен мүнөздөлөт. Бирок, тар профилдеги адистерди даярдоого белгилүү бир убакыттын керек экенин эстен чыгарбоо керек, жалпысынан, учурдагы реалдуулукта алардын салыштырмалуу эффективдүүлүгүн шарттайт.

Пандемияга байланыштуу, узак убакытка чейин сезилүүчү ачык жоготуулардан улам, көптөгөн социалдык көйгөйлөрдү азыр чечүү керек. Албетте, бул билим берүү секторуна таасирин тийгизди, өлкөдөгү мектептер жана университеттер он-лайн билим берүүгө өтүүгө биринчилерден болуп туш болушту.

Болон процесси, К. Бообеков белгилегендей, юридикалык статуска ээ болуп, билим берүүнүн баштапкы идеясы болуп калды. Болон декларациясына дүйнөлүк коомчулуктун 35 мамлекети кол койгон [*Bologna processions Jean credit system. / Бообекова К. Мугалимдер үчүн колдонмо. - Б., 2005., 47 -б.*]. Кыргызстан бул мамлекеттердин бири. Белгилүү болгондой, бул процесс жаштарды андан ары ишке орноштуруу процессиндеги "карама - каршылыктарды" жоюу үчүн иштелип чыккан, ошондуктан чоң гуманитардык багытка ээ.

Салыштырмалуу талдоолор жалпы процедуралык жана уюштуруу ченемдерин түзүү процессин тездетүү үчүн мыкты тажрыйбаларды, ошону менен илимий долбоордун акыркы продуктусун тезирээк колдонууга түрткү берди жана бул “илим-изилдөө-өндүрүш» огунун тез жабылышын билдирет.

Кыргыз Республикасы жана ЮНЕСКО. Эл аралык билим берүү бюросу ЮНЕСКОнун ажырагыс бөлүгү катары көптөгөн маселелерди көзөмөлдөйт. Кеңештер жана илимий борборлор ЮНЕСКОнун алкагында иштейт. Жалпысынан 50 гө жакын мамлекет өкүлчүлүк кылган институттарга активдүү катышат. Мисалы, илимий изилдөөлөрдүн салыштырмалуулугу боюнча баалоо иштери жүргүзүлгөн. Бул процесске Европанын, АКШнын жана Азиянын алдыңкы илимий жана билим берүү борборлору тартылган.

Издөнүүчү өз ара аракеттенүүн артыкчылыктуу багыттары боюнча билим берүү ишмердүүлүгүнүн контекстинде курулганын жана төмөндөгүлөр боюнча бир катар божомолдоого жетишүүгө багытталганын тааныйт: университеттердин борбордон ажыратуу процесстерин тездетүү; өлкөнүн ичиндеги университеттердин ортосундагы байланышты түзүү; тышкы университеттер менен байланыш түзүү; эмгек рыногунун муктаждыктарына адаптациялоо; университеттер менен экономиканын ортосундагы байланышты түзүү; бүтүрүүчүлөргө чет өлкөлөрдөгү бош орундарды тандоо мүмкүнчүлүгүн берүү; алдыңкы окутуучуларды чакыруу; кредиттерди структуралоо; окутуудагы циклдүүлүк.

Талдоо контекстинде талапкер ШКУнун тажрыйбасына да кайрылган. 2005 - жылы маданий байланыш боюнча топтун иши башталган. Ошентип, ШКУнун Өкмөт башчыларынын Кеңеши студенттердин алмашуусун, маалымат алмашууну ж.б.. ШКУдагы өз ара аракеттенүү процесстеринин башталышында билим берүү кызматтарын экспорттоо, ошондой эле бирдиктүү маалымат борборун түзүү боюнча бирдей көз караштар болгон эмес.

ШКУ аймактардагы узак мөөнөттүү кызматташтыкты көздөгөндүктөн, 2007 - жылы кызматташуу боюнча маалымат баракчасы түзүлгөн. ШКУнун активдүү пропагандасы билим берүүнүн бирдиктүү стандарттарын иштеп чыгуу жана билимдин эркин кыймылы максатын көздөйт. Москва мамлекеттик университети, Россия Федерациясынын Өкмөтүнө караштуу Илимдер академиясы жана ММЭМИ ШКУну түзүүгө кызыкдар экенин тастыкташты. Максаттуу форматта - бул “алты” өлкөнүн өнүгүүсү үчүн мамлекеттик органдар, компаниялар жана бейөкмөт уюмдар үчүн квалификацияны жогорулатуу борбору болуп эсептелет. Окутуу "транскулттурк долбоорлорду башкаруу", "МП", "Тышкы экономикалык ишмердүүлүктүн негиздери" боюнча өткөрүлөт.

"Кыргыз Республикасындагы билим берүү тармагын оптималдаштыруу: тажрыйба жана перспективалар" аталышындагы экинчи бөлүмдө, издөнүүчү тарабынан мамлекеттин билим берүү тармагын оптималдаштыруу жаатындагы милдеттерин карап чыгып, алардын ролун жана функцияларын келечекке кайра баалоого, аларды оптималдаштыруунун жаңы ыкмаларын иштеп чыгуу маселелери каралган.

Ошентип, Кыргыз Республикасында жүргүзүлүп жаткан реформалардын негизги максаты - өзгөрүлүүчү шарттарга ыңгайлашкан ийкемдүү иш -аракеттердин программаларынын негизи болуу үчүн рынок шартында сапаттык трансформацияны камсыз кылуу. Модернизация, мамлекеттин социалдык саясатынын ажырагыс бөлүгү болуп, реформалардын объективдештирилген мазмунун өзгөртүүгө өбөлгө түзөт, аны даярдоодо көп сандаган субъекттер, атап айтканда, илимий борборлор, университеттердин бөлүмдөрү, окумуштуулар, эксперттер, экономисттер, психологдор, саясат таануучулар ж.б. тартылат.

Билим берүүнү модернизациялоодо максаттуу уюшулган система жөнүндө айтуу логикага ылайыктуу, анткени билимдин билим берүү көлөмү негизги окутуу менен эле чектелбеш керек жана өзгөрүп жаткан билим дүйнөсүнө адаптацияланышы талап кылынат.

Адатта, билим берүүнүн функциясы стационардык билим берүүнүн кемчиликтеринин ордун толтуруу экендиги таанылган, бирок жаңы шарттарда үзгүлтүксүз билим берүү, ар кандай курактагы инсандын билимин жаңыртуу жана аны өнүктүрүү мүмкүнчүлүгүн болжолдойт. Билим берүү уюмдарын, илимий -изилдөө институттарын жана билим берүүнү өнүктүрүү боюнча адистерди бириктирүү максатында көп тармактуу борборлор катары "Билим берүү борборлорун" түзүү да актуалдуу деп эсептейт.

КОРУТУНДУ

Постиндустриалдык доордо билим берүүнүн жана билимдин ролу жана орду трансформациялануу тенденциясына ээ, анткени жаңы технологиялар билимдин татаалдыгын жогорулатуу талаптары менен объективдештирилген, бул аймак интеграция контекстинде артыкчылыктуу багыттардын бири катары таанылат.

XX кылымдын ортосунан тартып, университеттер глобалдык экономикада билим берүү мүмкүнчүлүктөрүн жана атаандаштыкты демократиялаштыруу кыймылына тартылганда, ЖОЖдорду интернационалдашуу процесси башталган.

Кыргыз Республикасында билим берүү саясатын ийгиликтүү ишке ашырууга Кыргыз Республикасынын Конституциясында чагылдырылган демократиялык баалуулуктардын саясий багыты катары кабыл алынган улуттук ынтымак, саясий жана экономикалык туруктуулук идеясы көмөктөшөт.

Кыргыз билим берүү системасындагы кризистин оордугу, кризистен кийинки көрүнүштөр менен аныкталаарын, оор экономикалык кырдаал, коомдун аң-сезиминде калыптанган идеологиялык жана моралдык катаристин тереңдешинин натыйжасында, жаш муундарды окутуу жана тарбиялоо боюнча конкреттүү максаттары жок экендигин моюнга алабыз.

Билим берүү чөйрөсүн эл аралык билим берүү талаасына интеграциялоону өркүндөтүү жана ишке ашыруу үчүн, поликультуралык, полиэтникалык мамлекеттин улуттук өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен дүйнөлүк критерийге багытталуусу зарыл.

1) Саясий жана чектеш илимдердин контекстинде илимий проблемалардын изилдөө даражасы аныкталды. Алынган изилдөөлөрдүн методологиялык-теориялык багыты аныкталды. СССРдин курамына киргенден баштап Кыргызстанда билим берүү системасынын калыптанышынын тарыхый аспектилеринин ролу аныкталды. Советтик мектеп коммунисттик көз караштагы окутуунун тарбиялык мүнөзүн, баалуулуктар системасын, моралдык жана этикалык нормаларды

пайдаланган. Билим берүү тарбиялоо катарында каралган. Билим берүү концепциясы маалыматты берүүнү жана өздөштүрүүнү өзүнө алган. Статистикалык маалыматтары боюнча билим берүү системасында эң кеңири категорияны камтыган жаштар Кыргыз Республикасындагы жалпы калктын 6,2 млн. болжол менен 1,94 миллион адамын түзөт.

2) Билим берүү системасын реформалоо илимий көз караштарды, теориялык-методологиялык жана концептуалдык мамилелерди активдештирди жана олуттуу түрдө өзгөрттү. Саясат таанууда тарыхты жана тилди, Кыргыз Республикасында жашаган элдердин маданий баалуулуктарын билүүгө негизделген этномаданий жана жарандык иденттүүлүктүн механизмдерин изилдөө активдүү жүргүзүлбөй жатат. Билим сапатына мониторинг жүргүзүү аркылуу саясий топтордун билим берүү системасына таасири таанылды; университеттердин субъектилеринин коомдук жана саясий аракеттеринин масштабы аныкталды.

3) "Инновация" категориясы кыргыз коомундагы ролун, ордун жана маанисин аныктоо менен аныкталат. Инноватика - бул инновация жнүндөгү илим, анын алкагында материалдык өндүрүш тармагындагы техникалык, технологиялык жана интеллектуалдык инновациялардын мыйзамдары изилденет. Коомдук жана гуманитардык тартиптин контекстинде мындай түшүнүк XX кылымдын 50-жылдарынын ортосуна чейин калыптанган. Билим берүүнүн бардык баскычтары үчүн милдеттүү стандарттар иштелип чыкты жана киргизилди, бул билим берүүнүн максаттарынын жана мазмунунун, мекемелердин структурасынын, анын экономикалык пайдубалынын өзгөрүшүнө алып келди.

4) Баалуулук аспектилеринин жаралышы аларды реалдуу мүмкүнчүлүктөргө ылайыкташтырууга мүмкүндүк берет. Ошентип, жалпы адамзаттык баалуулуктар коомдук керектүү сапаттарды түзүшү зарыл.

Билим берүү системасы кошумча билим берүү кызматтарынын кеңири спектрин сунуштайт. Кыргыз Республикасында инсандык өзүн-өзү ишке ашырууну камсыз кылган институттардын жаңы моделин түзүү зарыл. Кыргыз Республикасында социалдык-экономикалык трансформацияларды эске алуу менен постиндустриалдык коомдун өнүккөн маалымат коомуна эволюцияланышы байкалууда.

5) Чындыгында Кыргыз Республикасында демократиялык билим берүү системасын калыптандыруунун өбөлгөлөрү түзүлгөн.

Интеграция академиялык алмашуу жана билим берүү программаларын универсалдаштыруу жаатында кызматташууну билдирет.

Кыргыз Республикасы катышуучу болгон Болон процесси, юридикалык жактан бекитилген статусу бар билим берүүнү өнүктүрүү идеясы менен ачылган. 2012 - жылдан тарта Кыргыз Республикасы жогорку окуу жайларын эки баскычтуу билим берүү системасына өткөрүү ишке ашырылган.

Билим берүүнү анын формалдуу жана укуктук аспектилери аркылуу демократиялаштыруу идеясы ар бир адамдын окууга укугу болуп саналат

жана Кыргыз Республикасынын Конституциясында (2021-ж. редакцияланган) билим алуу укугу катары каралган.

Кыргыз Республикасындагы жогорку билим берүү системасы жаңы идеяларды, түшүнүктөр жана илимий - практикалык көз караштарды, жаңы технологиялар аркылуу анын туруктуу өнүгүүсүн камсыздайт, ошол эле учурда дүйнөнү системалуу түшүнүүнүн локомотиви болуп, ошондой эле билим деңгээлин, кыргыз коомун кайра түзүүнүн, демократиялаштыруунун саясий модернизациялоо мүнөзү менен өз ара байланышын активдештирет.

б) Билим берүүнү каржылоо системасы аймактык билим берүү бөлүмдөрүндө Финансы жана сапатты көзөмөлдөө борборлорун түзүү менен ортомчулук кылат.

Билим алууга жеткиликтүүлүк чөйрөсүнүн демократиялаштырылышы Кыргыз Республикасында жогорку билим үчүн төлөмдөрдүн баасын жөнгө салуу механизмин кайра кароого алып келди.

Каржылоо чөйрөсү ачыктыкты, өнүктүрүү фонддорунун жагымдуу аспектилерин, ошондой эле билим берүү кредиттерин, депозиттерди, жеңилдетилген кредиттерди институтташтыруу аркылуу жаңы булактарды тартууну болжолдойт.

Кыргыз Республикасында мамлекеттик стандарттардын негизинде окуу китептерин түзүү боюнча иштер, китеп басып чыгаруунун, аларды экспертизациялоонун, ошондой эле окуу лабораториясын жана материалдык - техникалык жабдууларды киргизүү менен негизделген системасы өзүн өзү актоо менен иш жүргүзүүдө.

ПРАКТИКАЛЫК СУНУШТАР

Билим берүү тармагын интеграциялоо көйгөйлөрү боюнча берилген корутундулар жана жыйынтыктар төмөнкү практикалык сунуштарды шарттады:

1) Кыргыз билим берүү системасы, квалификациянын структурасы, дипломдор, Кыргыз Республикасындагы кесиптик жогорку билим жөнүндөгү маалыматтарды берүү максатында, Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин, жогорку окуу жайларынын жана башка билим берүү мекемелеринин маалымат порталдарынын иштерин активдештирүү.

2) Кыргыз Республикасын дүйнөлүк билим берүү мейкиндигине интеграциялоо үчүн кесиптик жогорку билим берүү адистиктерин даярдоо багыттарынын тизмесине түзөтүүлөрдү киргизүү.

3) Кыргыз Республикасынын жаңы социалдык-экономикалык реалдуулугунун контекстинде "Жогорку жана дипломдон кийинки билим берүү жөнүндө", "Мектептик билим берүү жөнүндө" жана "Мектепке чейинки билим берүү жана бала багуу жөнүндө" мыйзам долбоорлорун аягына чыгаруу.

Жыйынтыгында, билим берүү - маданиятты берүүнүн негизги каражаты болуп саналат, анткени ал Кыргыз Республикасынын гүлдөп - өнүгүшүнүн башкы ролун жана негизин таануу менен шартталган.

Билим берүүнү реформалоо үчүн, белгиленген дүйнөлүк көз караштагы жаңы муундагы адамдарды калыптандыруу идеясы басымдуулук кылат.

Бул концептуалдык талаптардын негизинде **төмөнкү чараларды сунуштоого болот:**

4) Бирдиктүү илимий жана билим берүү мейкиндигин түзүү үчүн Кыргыз Республикасынын "Эмгек жөнүндө", "Илим жөнүндө" жана "Билим берүү жөнүндө" мыйзамдарына инновациялар керек.

5) Биз Кыргыз Республикасы мамлекеттик башкарууга жана жергиликтүү өз алдынча башкаруунун ролун күчөтүүгө муктаж деп эсептейбиз. Буга байланыштуу, иштеп жаткан мамлекеттик органдардын алкагындагы Коомдук кеңештер текшерүүчүлүк мүнөздөгү бир катар ыйгарым укуктарга ээ болуп, жемиштүү иштеп жатышат. Ошол эле учурда, колдонулуп жаткан ченемдик укуктук актылардын кемчилиги кошумча каражаттарды таба албайт, бул Кыргыз Республикасынын Салык кодексин оптималдаштырууну, "Илим жөнүндө" мыйзамды кайра кароону талап кылат.

6) Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигине: каржылоонун жаңы шарттарында ачыктыкты жана активдерди бөлүштүрүү боюнча аймактык фонддорду өнүктүрүүдө, билим берүү кредиттерин, жеңилдетилген кредиттерди берүүдө комитеттерди жана коомдук көзөмөлдү түзүүнү жүзөгө ашырууну сунуштайт.

7) Интеграцияны тереңдетүү үчүн Академиялар аралык илимий кеңешти түзүү боюнча КРнын идеясында да концептуалдык түшүнүктү жана тиешелүү инновацияларды иштеп чыгууну талап кылат.

8) Гуманитардык кызматташтыкты колдоо үчүн каражаттарды демилгелөө. Росзарубежцентра, Россотрудничества, Фонда «Русский мир» фондорунун тажрыйбасы көңүл бурууга арзыйт, бирок алардын иштеши бул чөйрөнү кеңейтүү үчүн жетишсиз. Аналог катары, Кыргыз Республикасында ушул сыяктуу каражаттарды демилгелөөгө болот.

9) Гранттарды берүүдө атаандаштыкка жөндөмдүүлүктү жогорулатуу үчүн Борбордук Азия өлкөлөрүнүн эксперттерин тартуу максатка ылайыктуу. Ошондой эле Россия Федерациясынын жана алдыңкы тажрыйбасы бар башка өлкөлөрдүн мамлекеттик органдарында стажировкадан өтүү үчүн каражат издөө.

10) Кош жарандуулук боюнча келишимдердин кабыл алынышы КМШнын башка өлкөлөрүнөн жана алыскы чет өлкөлөрдөн Кыргыз Республикасынын укуктук мейкиндигине адистердин кеңири чөйрөсүн тартууга мүмкүндүк берет, ошондой эле эмгек рыногунда алардын кепилдиги болуп калат деп ишенебиз.

11) "Коңшу өлкөлөрдүн, КМШнын гана эмес, алыскы чет өлкөлөрдүн новатордук лекторлорунун, окумуштууларынын чакырылган визит сессиялары" багытында ишти күчөтүү. Жаштарды көбүрөөк активдүү тартуу үчүн - илимий изилдөөлөрдү колдонуу методологиясын жана практикасын

түшүндүрүү аркылуу гранттык программаларды же башка каражаттарды оптималдаштыруу аркылуу эл аралык институттардын ишин күчөтүү.

12) Тез арада "Билим берүү хабдарын" - билим берүү уюмдарын, илимий -изилдөө институттарын жана адистерди бириктирүү максатында борборлорду түзүү зарыл.

ЖАРЫЯЛАНГАН ЧЫГАРМАЛАРДЫН ТИЗМЕСИ:

1. Мурзалиев М.А. К вопросу о взаимодействии системы образования Кыргызстана и международных организаций [Текст] / А.Б. Абдрашев, М.А. Мурзалиев // Сборник научных трудов Евразийского Научного Объединения. – Москва, 2019. - С.477-478.
2. **Мурзалиев М.А.** О некоторых аспектах глобализации в системе образования [Текст] / М.А. Мурзалиев // Сборник научных трудов Евразийского Научного Объединения. – М.- 2019. - С.485-487.
3. **Мурзалиев М.А.** К вопросу об инновациях в образовательной системе Кыргызстана [Текст] / М.А. Мурзалиев // Сборник научных трудов Евразийского Научного Объединения. №2 (60). – М. 2020. - С.276-278.
4. **Мурзалиев М.А.** О системе послевузовского профессионального образования в Кыргызстане [Текст] / М.А. Мурзалиев // Известия ВУЗов Кыргызстана. 2020.- №2. - С.92-97
5. **Мурзалиев М.А.** Кыргызстан в системе международных образовательных взаимосвязей [Текст] / М.А. Мурзалиев // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана.- 2020. - №4. - С.289-293
6. **Мурзалиев М.А.** Механизмы реформирования образовательной системы Кыргызстана в контексте международного сотрудничества [Текст] / М.А. Мурзалиев // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. - 2020. - №4. - С.284-288.
7. **Мурзалиев М.А.** О модернизации сферы образования Кыргызстана и взаимодействии с международными институтами [Текст] / М.А. Мурзалиев // Международный журнал гуманитарных и естественных наук. - №7-2 (46). - Новосибирск. - 2020. -С.47-51.

Мурзалиев Манас Акматбековичтин "Кыргызстандын жана эл аралык уюмдардын билим берүү чөйрөсүндөгү интеграциясы: саясий аспектилер" темасындагы 23.00.02 - саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясат илимдеринин кандидаты илимий даражасын изденип алуу үчүн диссертациясынын

РЕЗЮМЕСИ

Негизги сөздөр: билим берүү, интеграция, реформа, билим берүү саясаты, университеттер, эл аралык уюмдар, өз ара аракеттенүү, кызматташуу.

Изилдөөнүн объектиси - Кыргыз Республикасындагы билим берүү тармагындагы коомдук мамилелер.

Изилдөөнүн предмети - Кыргыз Республикасынын билим берүү секторун эл аралык билим берүү мейкиндигине интеграциялоо жана анын эл аралык уюмдар менен өз ара аракеттенүүсү.

Изилдөө методдору. Изилдөөнүн жүрүшүндө институционалдык, структуралык-функционалдык жана салыштырмалуу анализди колдонуу аркылуу диалектикалык билимдер колдонулду.

Изилдөөнүн максаты: глобализация шартында Кыргыз Республикасынын билим берүү системасынын жана эл аралык уюмдардын интеграциясын комплекстүү изилдөө.

Алынган жыйынтыктар: Бул изилдөө келечекке билим берүү концепциясын тандоодо, инновацияларды өнүктүрүүгө салым кошкон эл аралык институттардын жана Кыргызстандын билим берүү тармагындагы интеграциясын талдоо аракеттеринин бири болуп саналат. Изилдөөнүн контекстинде Кыргызстан менен тыгыз кызматташкан көптөгөн эл аралык институттарга салыштырмалуу талдоо жүргүзүлдү.

Колдонуу деңгээли: Билим берүү системасынын интеграциясын эл аралык уюмдардын ишмердүүлүгүнүн контекстинде талдоо, диссертациялык иште жалпыланган, Кыргыз Республикасынын мамлекеттик органдары үчүн бир катар сунуштарды түзүүгө мүмкүндүк берди.

Колдонуу чөйрөсү. Изилдөөнүн негизги жоболорун жана жыйынтыктарын билим берүү тармагындагы эл аралык уюмдар менен өз ара аракеттенүү маселелери менен алектенген министрликтер, мамлекеттик органдар, БӨУлар практикада колдоно алышат.

Резюме

диссертации Мурзалиева М. А. на тему «Интеграция Кыргызстана и международных организаций в сфере образования: политические аспекты» на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – “Политические институты, процессы и технологии”

Ключевые слова: образование, интеграция, реформирование, образовательная политика, университеты, международные организации, взаимодействие, сотрудничество.

Объект исследования - общественные отношения в сфере образования КР.

Предмет исследования - интеграция сферы образования КР в международное образовательное пространство и ее взаимодействие с международными организациями.

Методы исследования. В ходе исследования применялись диалектического познания, посредством использования институционального, структурно-функционального и компаративного анализа.

Цель исследования - комплексное исследование интеграции системы образования Кыргызской Республики и международных организаций в условиях глобализации.

Полученные результаты и их новизна. Данное исследование - одна из попыток анализа интеграции международных институтов и Кыргызстана в сфере образования, что способствовало выработке новшеств в выборе концепции образования на перспективу. В контексте предпринятого исследования был осуществлен сравнительный анализ многочисленных международных институтов, которые тесно сотрудничают с Кыргызстаном.

Степень использования или рекомендации. Обобщенный в диссертационной работе анализ интеграции системы образования в контексте деятельности международных организаций, позволил сформировать ряд рекомендаций для госорганов КР.

Область применения. Основные положения и результаты исследования могут быть использованы в практической деятельности министерствами, госорганами, НПО, занимающиеся вопросами взаимодействия с международными организациями в области образования.

Summary

of the dissertation of Murzaliev M.A. on the topic "Integration of Kyrgyzstan and international organizations in the field of education: political aspects" for the degree of candidate of political sciences in specialty 23.00.02 - political institutions, processes and technologies

Key words: education, integration, reforming, educational policy, universities, international organizations, interaction, cooperation.

The object of the research is public relations in the field of education of the Kyrgyz Republic.

The subject of the research is the integration of the education sector of the Kyrgyz Republic into the international educational space and its interaction with international organizations.

Research methods. In the course of the study, dialectical knowledge was applied through the use of institutional, structural-functional and comparative analysis.

The purpose of the study is a comprehensive study of the integration of the education system of the Kyrgyz Republic and international organizations in the context of globalization.

The results obtained and their novelty. This study is one of the attempts to analyze the integration of international institutions and Kyrgyzstan in the field of education, which contributed to the development of innovations in the choice of the concept of education for the future. In the context of the research undertaken, a comparative analysis of numerous international institutions that closely cooperate with Kyrgyzstan was carried out.

Utilization rate or recommendations. The analysis of the integration of the education system in the context of the activities of international organizations, generalized in the dissertation work, made it possible to formulate a number of recommendations for the state bodies of the Kyrgyz Republic.

Application area. The main provisions and results of the research can be used in practice by ministries, government agencies, NGOs dealing with issues of interaction with international organizations in the field of education.